

Рецензія на: *Obrona Lwowa 1939. T. 1: Dokumenty 1–16 września; T. 2: Dokumenty 17–22 września.* Red. naukowa Andrzej Weselowski, (Warszawa: Tetragon, 2018), 341 s., 421 s.
ISBN 978-83-63374-64-8 (T. 1)
978-83-63374-65-5 (T. 2)

Оборона Львова у вересні 1939 р. віддавна є предметом студій українських, польських та інших закордонних істориків. Тривалий час дослідники відчували своєрідний “документальний голод”. Це було пов’язано з обмеженим доступом до архівів, встановленим комуністичними властями в Польщі та УРСР/СРСР, а також через те, що значна частина документів зберігалась/переховувалась у приватних колекціях, причому в різних країнах світу.

Найбільший інтерес для дослідників становлять документи Командування Групи оборони Львова, які вважалися втраченими буквально до початку 90-х років минулого століття. Історія переміщення і збереження цих документів могла б стати справді сценарієм до цілого фільму, головним героєм якого мав би стати працівник тодішнього Національного осередку ім. Оссолінських у Львові, історик за фахом Броніслав Коцовський. Саме він, у другій половині 1944 р. за наказом радянських властей, “пересортував” матеріали Оссолінеуму і виявив документи Командування Групи оборони Львова, перенесені туди зі штабу Групи, що містився тоді при вул. Зелений, 12, найімовірніше 22 вересня 1939 р. Спершу він переніс їх до власного помешкання, а потім разом зі своїми книгами та іншими документами вивіз до Польщі. Б.Коцовський помер у 1980 р. І лише на початку 90-х років його родина дала доступ до документів польському дослідникові Артурові Леїнвандові. В результаті він у 1997 р. опублікував збірник документів про оборону Львова у вересні 1939 р.¹ Тривалий час вважалося, що це повна збірка. Але, як стверджують упорядники опублікованого тому, після порівняння опублікованих А.Леїнвандом документів з переданими родиною до Архіву Нових

¹ *Dokumenty obrony Lwowa 1939.* (opr. A.Leinwanda), (Warszawa: Instytut Lwowski, 1997).

актів у Варшаві з'ясувалося, що не всі документи потрапили до архіву. Подальша доля частини з них, констатують упорядники, на разі невідома².

Поза тим, велика кількість раніше не публікованих, з об'єктивних причин недоступних вітчизняним дослідникам документів зберігається в архівах країн Європи і Америки.

Пропонований авторами збірник документів “Оборона Львова. 1939” становитиме найбільше видання документів про оборону Львова у вересні 1939 р. Він, за задумом авторів, складатиметься з трьох частин. У першій частині, поділеній на два томи, зібрано документи, пов'язані з організацією і безпосередньою обороною міста. Друга частина охоплюватиме спогади учасників і очевидців оборонних боїв, а третя – документи командування 1-ї Гірської дивізії і спогади німецьких військовиків – безпосередніх учасників *облоги/штурму* Львова.

У першому томі репрезентовано в основному документи з Архіву Нових актів у Варшаві, архіву Польського інституту і музею ім. генерала Сікорського у Лондоні, архіву Інституту Юзефа Пілсудського в Нью-Йорку, Державного архіву Львівської області і приватних колекцій.

У вступній статті на основі нових документів з польських, а також німецьких архівів висвітлено історію оборони Львова протягом 12–22 вересня, а також *уточнено/спростовано* окремі моменти німецько-польського протистояння, описано склад німецької групи військ, яка поспішно наступала на місто, сподіваючись захопити його зненацька. Отож, вимарш передових загонів із Самбора, після короткої наради в ратуші, розпочався о 10.00. Невдовзі за ними вирушили основні сили групи. Дорогою німецькі військові не зустрічали великого опору, за винятком сутичок в районі Рудок та села Мальованка біля Любіня Великого. Передові загони увійшли в місто десь між 14.00–15.00. Однак, спираючись на німецькі документи, автор вступної статті стверджує, що їм не вдалося просунути вглиб міста, досягнути костелу Св. Ельжбети, захопити залізничний вокзал³, про що свого часу першим написав Казімеж Ризінський⁴, а за ним згодом повторювали польські і українські автори⁵.

Водночас у вступній статті охарактеризовано склад і чисельність військ львівської залози, які були підсилені добровольчими батальйонами, батальйонами національної оборони (Львів I, “Сокаль”, Львів III), відділами поліції, а також прибулими підрозділами з операційної групи “Гродно” і 35 резервової піхотної дивізії (2-й батальйон 205 резервового піхотного полку та 1-й батальйон 206 резервового піхотного полку).

² *Obrona Lwowa 1939*. T 1: 1–16 września. (Warszawa: Tetragon, 2018), 118.

³ *Obrona Lwowa 1939. T.1: Dokumenty 1–16 września*. (Warszawa: Instytut Lwowski, 2018), 20–25.

⁴ К. Ryś *Obrona Lwowa w roku 1939*. (Palestyna, 1943), 8.

⁵ W. Włodarkiewicz *Lwów 1939*. (Warszawa: Bellona, 2003), 80; *Історія Львова. У трьох томах / Редколегія Я.Ісаєвич, М.Литвин, Ф.Стеблій*. Т.3: листопад 1918–поч. ХХІ ст. (Львів: Видавництво “Центр Європи”, 2007), 165.

У першому томі, що складається з двох частин, опубліковано 580 документів, розмічених у хронологічному порядку. При цьому, документи з одного дня упорядковані за тематичним принципом:

1. Операційні накази і розпорядження.
2. Розпорядження і кореспонденція в організаційних справах, персональні призначення, дисципліна, зв'язок, транспорт.
3. Накази, розпорядження і кореспонденція у справах служби забезпечення військ (*kwardmistrzowstwo*), а також операційні і внутрішні накази Командування Групи оборони Львова.
4. Документи міської влади, пов'язані з організацією оборони міста (наприклад кореспонденція з воєнними властями, звіти з діяльності міських служб), звіти і кореспонденція поліції.
5. Ситуаційні рапорти.
6. Преса.

Документи, подані у першій частині першого тому, охоплюють період від 1 до 16 вересня 1939 р. Умовно їх можна поділити на дві групи. Перша – це документи за час 1–11 вересня 1939 р., тобто від початку війни і до початку облоги міста німецькими військами. Деякі з них містяться в Державному архіві Львівської області. Ці матеріали відображають ситуацію в місті у перші дні війни, перші напади авіації Люфтваффе, статистику бомбардувань, вбитих і поранених, шкоду для міста і міської інфраструктури, численні пожежі. Тут же є накази Командування оборони району Львова про організацію оборони на підступах до міста, рапорти про настрої населення Львівського воєводства, Львова, перебіг мобілізації, персональні призначення.

Водночас тут опубліковано численні накази, рапорти та звіти про переміщення до Львова підрозділів операційної групи “Гродно” і 35 резервової піхотної дивізії (2-й батальйон 205 резервового піхотного полку та 1-й батальйон 206 резервового піхотного полку). 35 ДП (т. зв. Віленська дивізія) формувалася для оборони району Вільно.

До другої групи зараховуємо документи з часу 12–16 вересня – від початку облоги міста військами Вермахту до переддня нападу РСЧА. В основному це накази Командування Групи оборони Львова, що діяла протягом 12–22 вересня 1939 р., і Командування оборони району Львова (існувало до 15 вересня 1939 р.) щодо організації оборони, *Orde de Bataille* командування і військ Групи оборони Львова. При цьому документи, датовані 12–14 вересня, є в основному організаційного та логістичного характеру. Далі переважають документи, які відображають перебіг оборони міста, рапорти про ситуацію на окремих відтинках оборони міста, стан забезпечення боєприпасами, моральний стан військовиків, дезертирство, переміщення польських і німецьких військ, життя міста (настрої львів'ян, дезертирство, санітарний стан тощо).

Друга частина першого тому містить документи, датовані 17–22 вересня 1939 р. В основному це накази про організацію оборони, персональні призначення,

ситуаційні звіти, рапорти про хід боїв, розміщення і переміщення польських і німецьких військ, евакуацію мирного населення, накази про безпеку життя міста (функціонування закладів харчування, відпочинку, заходи безпеки). Цікавими є документи, про появу і поведінку частин РСЧА, їхню агітацію серед українців (як цивільної людності, так і тих, які брали участь в обороні міста, хронологію зайняття “советами” німецьких позицій.

Кінцевим документом, єдиним не польського походження, є “Доповідна записка наркома внутрішніх справ УРСР І. Серова Наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про обставини зайняття м. Львів частинами РСЧА” від 24 вересня 1939 р., який описує обставини переговорів з командувачем VI корпусу польської армії Владиславом Лянґнером про умови капітуляції, вступ радянських військ до міста, перші *кроки/труднощі* організації життя Львова під “советами”⁶.

Доповненням опублікованих документів є карти та плани Львова, які відображають розміщення артилерійських дивізіонів, схеми організації оборони окремих сторін міста.

У збірнику вміщено перелік скорочень, іменний, географічний та, що дуже важливо, покажчик топонімів та окремих об’єктів Львова, які полегшують роботу дослідників. Важливим і позитивним моментом збірника є супровід документів довідково-історичними коментарями, коригування прізвищ офіцерів, які інколи неправильно вписані в документах. Чималий інтерес становлять вміщені в додатках фотокопії окремих документів, виявлені в фондах Архіву Нових актів у Варшаві (фонд 1880).

Підсумовуючи, можна констатувати, що упорядники провели титанічну роботу зі збору, опрацювання, розшифрування польських документів оборони Львова (1–22 вересня 1939 р.). Хоча не виключено, з чим погоджуються і упорядники, що невдовзі буде віднайдено ще чимало нових документів, доля яких наразі невідома. Завдяки цьому виданню до наукового обігу введено джерельний матеріал, який має важливе значення не лише для дослідників історії Львова та України, але й шанувальників минувшини “міста Лева”.

Igor MRAKA

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ihor MRAKA

Ivan Franko National University of Lviv

e-mail: igor_mraka@yahoo.com

⁶ Оригінал цього документу зберігається в Галузевому державному архіві Служби безпеки України (Ф. 16, оп. 32 (1951 р.), спр.33, арк. 44–53), а також опублікований в: *Радянські органи державної безпеки у 1939–червні 1941 р.* Документи ГДА СБ України, упорядники В. Даниленко, С. Кокін. Вид. 2-ге. Ч. 1, (Київ: “Видавничий Дім Києво-Могилянська академія”, 2013), 194–198.